
Г. В. Анісімова.

**ЮРИДІЧНА ВІДПОВІДАЛЬ-
НІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНО-
ДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ АТМО-
СФЕРНОГО ПОВІТРЯ** передбачена у ст. 33 ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» й розглядається як один із засобів його прав. охорони. Підставою притягнення особи до юрид. відповідальності в цій сфері є порушення вимог атмосфер.-повітряного зак-ва. Його порушення становить винне, протиправне діяння (дію або бездіяльність), що полягає в невиконанні вимог і правил, закріплених у чинному зак-ві щодо збереження й відновлення природ. стану атмосфер. повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екол. безпеки й запобігання шкідливому впливу атмосфер. повітря на здоров'я людей і на навколишнє природ. середовище.

Згідно зі ст. 40 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» використання природ. ресурсів громадянами, підприємствами, установами й орг-ціями відбувається з додержанням обов'язкових екол. вимог. Ч. 1 ст. 68 цього ж Закону передбачено, що порушення зак-ва України про охорону навколишнього природ. середовища тягне за собою встановлену цим Законом та ін. зак-вом України дисциплінарну, адм., цив. і крим. відповідальність. Юрид. відповідальність за атмосфер.-по-

вітряні правопорушення залежно від їх характеру й застосування відповідних санкцій визначається відповідно до закону. Законами може бути встановлена відповідальність також за ін. види правопорушень у цій галузі.

Відповідальність за порушення зава про охорону атмосфер. повітря несуть юрид. і фіз. особи, винні, зокрема, у такому: порушення прав громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природ. середовище; перевищення нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел в атмосфер. повітря й нормативів гранично допустимого впливу фіз. і біол. факторів стаціонарних джерел; перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах переусувних джерел; викиди забруднюючих речовин в атмосфер. повітря без дозволу спеціально уповноважених на те органів виконавчої влади відповідно до закону; перевищення обсягів викидів забруднюючих речовин, встановлених у дозволах на викиди забруднюючих речовин в атмосфер. повітря; недотримання вимог, передбачених дозволом на викиди забруднюючих речовин в атмосфер. повітря; провадження незаконної діяльності, що негативно впливає на погоду і клімат; впровадження відкриттів, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, нових техн. систем, речовин і матеріалів, а також закупівля в ін. державах та експлуатація технол. устаткування, транспортних засобів та ін. об'єктів, які не відповідають вимогам, установленим за-вом про охорону атмосфер. повітря; порушення встановлених у зак-ві правил складування й ути-

лізації пром. і побутових відходів, транспортування, зберігання і застосування пестицидів і агрохімікатів, що спричинило забруднення атмосфер. повітря; проектування й будівництво об'єктів з порушенням установлених за-вом норм і вимог до охорони атмосфер. повітря; невиконання розпоряджень і приписів органів, що здійснюють держ. контроль у галузі охорони атмосфер. повітря; не надання передбаченої за-вом своєчасної, повної й достовірної інформації про стан атмосфер. повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосфер. повітря, джерела забруднення, а також приховування або перекручування відомостей про стан атмосфер. повітря, викиди забруднюючих речовин в атмосфер. повітря, екол. обстановку, що склалася внаслідок забруднення атмосфер. повітря; недотримання норм екол. безпеки, держ. саніт. норм при проектуванні, розміщенні, будівництві і введенні в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, споруд та ін. об'єктів, удосконаленні існуючих і впровадженні нових технол. процесів та устаткування.

Законами може бути встановлена юрид. відповідальність і за ін. види правопорушень у галузі охорони атмосфер. повітря. Конкретні склади порушень за-ва про охорону атмосфер. повітря передбачені також відповідними кодексами України (ККУ, КУпАП, КЗпПУ, ЦКУ) і деякими законами.

У постанові Пленуму ВСУ від 10 груд. 2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» зазначено, що більшість статей прав. актів, якими передбачено відповідальність за зло-

чини й адм. правопорушення проти до-вкілля, є бланкетними. А тому судам слід ретельно з'ясувати, яким саме за-вом регулюються правовідносини, пов'язані з використанням та охороною відповідного природ. ресурсу (землі, надр, вод, атмосф. повітря, росл. і тварин світу тощо). При розгляді крим. справ про злочини проти атмосф. повітря судам належить установлювати всі обставини, що підлягають доказуванню.

У теорії й на практиці у спец. питаннях крим. відповідальності за забруднення атмосф. повітря існують суттєві прогалини: в порівняльно-прав. аспекті, у відмежуванні складу злочину забруднення атмосф. повітря від суміжних складів злочинів та аналогічного адм.-прав. делікту, в розкритті кваліфікуючих ознак цього діяння. У сучасних умовах бракує ґрунтовних пропозицій щодо вдосконалення крим. зак-ва, які стосуються відносин, що забезпечують умови з охорони атмосф. повітря.

Крим. відповідальність передбачена у ст. 241 ККУ «Забруднення атмосферного повітря», ст. 238 ККУ «Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення» і ст. 441 ККУ «Екоцид».

Адмін. відповідальність у галузі охорони атмосф. повітря регламентується КУпАП гл. 7 «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини» й застосовується за такі правопорушення: самовільне випалювання рослинності або її залишків (ст. 77¹); порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фіз.

та біол. факторів (ст. 78); порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери й атмосф. явищ (78¹); недодержання вимог щодо охорони атмосф. повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст. 79); випуск в експлуатацію транспортних та ін. пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (ст. 80); експлуатація автотранспортних та ін. пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах (ст. 81); перевищення лімітів та нормативів використання природ. ресурсів (ст. 91²); порушення вимог законодавчих та ін. нормат.-прав. актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громад. місцях (ст. 182); невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють держ. контроль у галузі охорони навколишнього природ. середовища, використання природ. ресурсів, радіац. безпеки або охорону природ. ресурсів (ст. 188⁵) та ін.

Дисциплінарна відповідальність передбачається за порушення зак-ва про охорону атмосф. повітря, що розглядаються як порушення трудової дисципліни відповідно до положень ст. 147–151 гл. X «Трудова дисципліна» КЗпПУ.

Підприємства, установи, орг-ції та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища, в порядку й розмірах, установлених зак-вом України. Цив.-прав. відповідальність у сфе-

рі охорони атмосф. повітря полягає головним чином в обов'язку правопорушника відшкодувати заподіяну майнову й моральну шкоду незалежно від притягнення його до крим., адм. чи дисциплінарної відповідальності. Особливості застосування цив. відповідальності визначені у ст. 69 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», згідно з якою шкода, заподіяна внаслідок порушення зак-ва про охорону навколишнього природ. середовища, підлягає компенсації в повному обсязі. Обов'язково треба брати до уваги припис постанови Пленуму ВСУ від 10 груд. 2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», де зазначено: розглядаючи у крим. справах цив. позови про відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, суди повинні керуватися нормами природоохорон. зак-ва – відповідними положеннями ЦКУ, зокрема, гл. 19 і 82.

Положенням ст. 34 ЗУ «Про охорону атмосферного повітря» передбачається, що шкода, завдана порушенням зак-ва про охорону атмосф. повітря, підлягає відшкодуванню в порядку й розмірах, установлених законом. На виконання вимог указаних законодавчих актів М-во охорони навколишнього природ. середовища України наказом від 10 груд. 2008. № 639 затвердило Методику розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормат. викидів забруднюючих речовин в атмосф. повітря. Нею встановлюється порядок визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті наднормат. викидів забруднюючих речо-

вин в атмосф. повітря стаціонарними джерелами суб'єктів господарювання, але не застосовується при виявленні порушень зак-ва про охорону довкілля, вчинених такими викидами суб'єктами господарювання з пересувних джерел, а також з тих, діяльність яких пов'язана із впливом фіз. та біол. факторів на його стан.

Ця Методика поширюється на держ. інспекторів України з охорони навколишнього природ. середовища та держ. інспекторів з охорони навколишнього природ. середовища відповідних територій при розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі через наднормат. викиди в атмосф. повітря забруднюючих речовин, що виявлено за результатами держ. контролю за додержанням суб'єктами господарювання вимог природоохорон. зак-ва.

Лит.: Ворушило С. В. Адміністративно-правова охорона атмосферного повітря: автореф. дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.07. К., 2010; Рибачек В. К. Правова охорона атмосферного повітря за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. н.: 12.00.06. К., 2010; Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку / за ред. А. П. Гетьмана. Х., 2014.

Г. В. Анісімова.